

ΡΟΛΦ ΝΤΟΜΠΕΛΛΙ

η τέχνη της καλής ζωής

52 συμβουλές για την ευτυχία

ΡΟΛΦ ΝΤΟΜΠΕΛΛΙ

Η ΤΕΧΝΗ
ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΖΩΗΣ

52 συμβουλές για την ευτυχία

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ
ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Λογοτεχνικά δοκίμια
Ρολφ Ντομπέλλι, *Η τέχνη της καλής ζωής*
Rolf Dobelli, *Die Kunst des guten Lebens*
Εικαστικά: El Bocho

Μετάφραση: Σώτη Τριανταφύλλου
Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος
Επιμέλεια, διορθώσεις: Γιάννης Δ. Αντωνόπουλος
Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης
Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση
Copyright© Piper Verlag GmbH, Μόναχο, Βερολίνο, 2017
Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ
(Εκδόσεις Πατάκη), 2017

Πρώτη έκδοση στη γερμανική γλώσσα από τις εκδόσεις
Piper, Μόναχο, 2017

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,
Αθήνα, Απρίλιος 2019

KET B710 ΚΕΠ 202/19

ISBN 978-960-16-8294-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Για τη γυναίκα μου Sabine
και τα δίδυμά μας Nima και Avi*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
1 Η διανοητική λογιστική	17
2 Η υψηλή τέχνη της επανόρθωσης	25
3 Ο όρκος	31
4 Η σκέψη - μαύρο κουτί	37
5 Η αντιπαραγωγικότητα	45
6 Η αρνητική τέχνη της καλής ζωής	51
7 Η λοταρία των ωαρίων	57
8 Η ψευδαίσθηση της ενδοσκόπησης	63
9 Η παγίδα της αυθεντικότητας	71
10 Το όχι των πέντε δευτερολέπτων	79
11 Η πλάνη της εστίασης	85
12 Πώς τα ψώνια σας δεν αφήνουν ίχνος	93
13 Fuck-You-Money	101
14 Ο κύκλος των ικανοτήτων	109
15 Το μυστικό της επιμονής	117
16 Η τυραννία του «καλέσματος»	123

17 Η φυλακή της καλής φήμης	131
18 Η ψευδαίσθηση του «τέλους της ιστορίας»	139
19 Το μικρότερο νόημα της ζωής	145
20 Οι δύο εαυτοί μας	153
21 Η τράπεζα αναμνήσεων	159
22 Οι ιστορίες της ζωής μας είναι ψέματα	165
23 Καλύτερα μια ωραία ζωή από έναν ωραίο θάνατο	173
24 Η δίνη της αυτολύπησης	179
25 Ηδονισμός και ευδαιμονία	185
26 Ο κύκλος της αξιοπρέπειας – Μέρος 1	193
27 Ο κύκλος της αξιοπρέπειας – Μέρος 2	201
28 Ο κύκλος της αξιοπρέπειας – Μέρος 3	209
29 Το βιβλίο της ανησυχίας	215
30 Το ηφαίστειο με τις γνώμες	223
31 Το διανοητικό φρούριο	229
32 Ο φθόνος	237
33 Η πρόληψη	243
34 Η παγίδα του εθελοντισμού	249
35 Η παγίδα της προσοχής	257
36 Διαβάστε λιγότερα, αλλά δύο φορές	263
37 Η παγίδα του δόγματος	271

38	Διανοητική αφαίρεση	277
39	Το οριακό σημείο του προβληματισμού	285
40	Τα παπούτσια των άλλων	291
41	Η ψευδαισθηση «θα αλλάξω τον κόσμο» – Μέρος 1	297
42	Η ψευδαισθηση «θα αλλάξω τον κόσμο» – Μέρος 2	303
43	Η πλάνη περί δικαιοσύνης στον κόσμο	309
44	Η παγίδα της μίμησης	317
45	Όποιος τρέχει στη δική του κούρσα κερδίζει	323
46	Η κούρσα των εξοπλισμών	331
47	Πιάστε φιλίες με αλλόκοτους ανθρώπους	339
48	Το πρόβλημα της γραμματέως	345
49	Η διαχείριση των προσδοκιών	351
50	Ο Νόμος του Στέρτζον	357
51	Εγκώμιο της ταπεινότητας	365
52	Η εσωτερική επιτυχία	373
	Επίλογος	379
	Ευχαριστίες	385
	Ο εικονογράφος	389
	Παράρτημα	391

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από την αρχαιότητα, δηλαδή εδώ και τουλάχιστον 2.500 χρόνια, αλλά κατά πάσα πιθανότητα πολύ περισσότερο, οι άνθρωποι αναρωτιούνται γύρω από το ζήτημα της καλής ζωής; Πώς να ζω; Τι συνιστά την καλή ζωή; Τι ρόλο παίζει η μοίρα; Τι ρόλο παίζει το χρήμα; Είναι η καλή ζωή θέμα νοοτροπίας, προσωπικής στάσης, ή αφορά κυρίως την επίτευξη των στόχων της ζωής; Είναι προτιμότερο να αναζητεί κανείς την ευτυχία ή να αποφεύγει τη δυστυχία;

Κάθε γενιά θέτει εκ νέου αυτά τα ερωτήματα. Οι απαντήσεις είναι πάντοτε απογοητευτικές. Γιατί; Επειδή αναζητούμε μία και μοναδική αρχή, έναν και μοναδικό κανόνα. Αλλά ιερό δισκοπότηρο της καλής ζωής δεν υπάρχει.

Τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκε μια ήρεμη επανάσταση σε διάφορους τομείς της σκέψης. Στην επιστήμη, την πολιτική, την οικονομία, την ιατρική και σε πολλούς άλλους τομείς παραδεχτήκαμε ότι ο κόσμος είναι υπερβολικά περίπλοκος για να τον συνοψίσουμε σε μια μεγάλη ιδέα ή σε μια χούφτα αρχών. Για να κατανοήσουμε τον

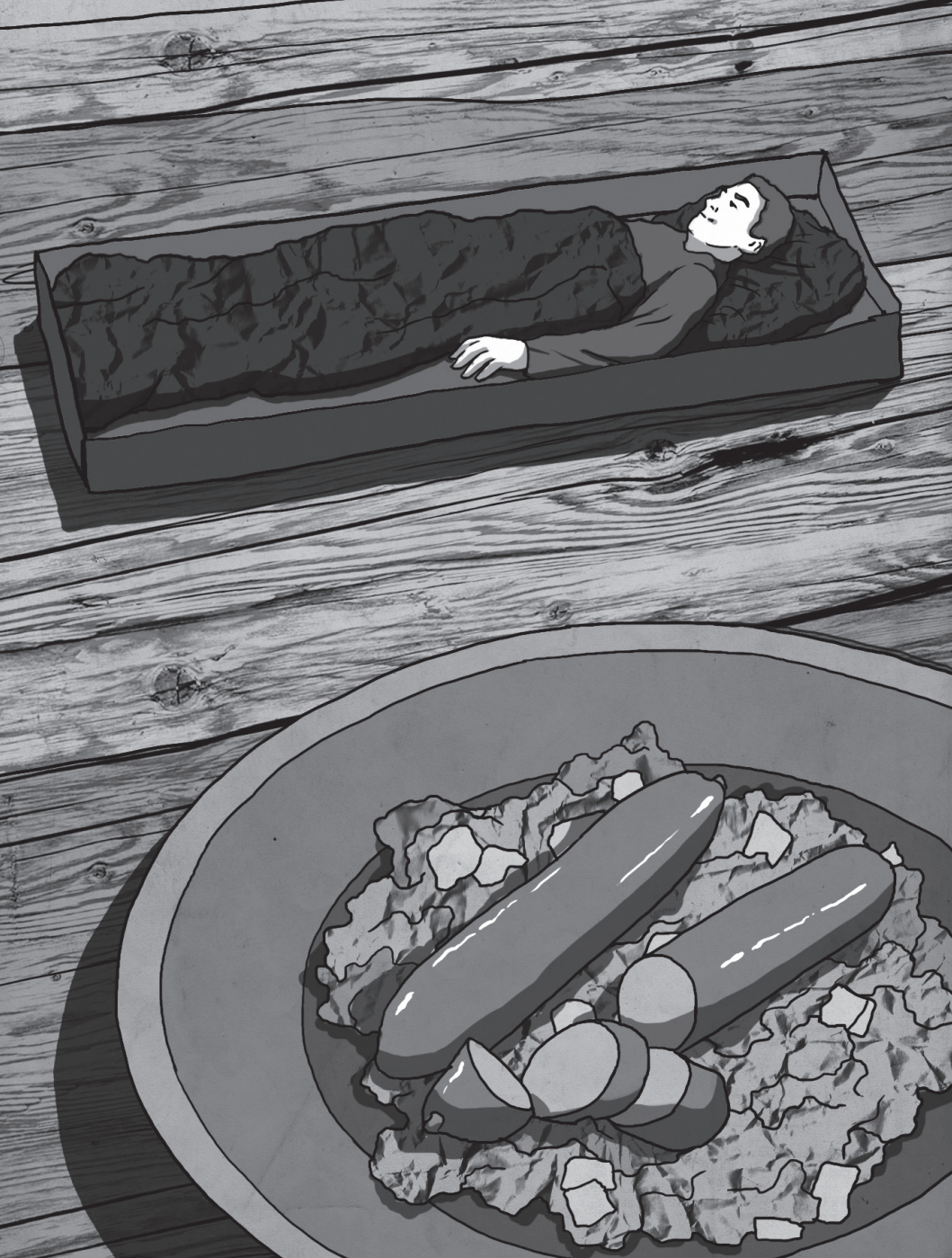
κόσμο, χρειαζόμαστε μια εργαλειοθήκη με πολλούς διαφορετικούς τρόπους σκέψης. Αυτό το είδος εργαλειοθήκης είναι απαραίτητο και για την πρακτική ζωή.

Τα τελευταία διακόσια χρόνια δημιουργήσαμε έναν κόσμο που δεν μπορούμε πλέον να τον κατανοήσουμε διαισθητικά. Επιχειρηματίες, επενδυτές, στελέχη επιχειρήσεων, γιατροί, δημοσιογράφοι, καλλιτέχνες, πολιτικοί, επιστήμονες και άνθρωποι όπως εσείς και εγώ παλεύουμε μάταια αν δεν βασιστούμε σε μια σειρά από στέρεα πνευματικά εργαλεία και μοντέλα. Μπορούμε να ονομάσουμε αυτό το σύνολο μεθόδων σκέψης και στάσεων ζωής «λειτουργικό σύστημα του ζην», αλλά προτιμώ την παλιομοδίτικη παρομοίωση της εργαλειοθήκης. Τα εργαλεία για την ψυχική μας υγεία είναι σημαντικότερα από τις γνώσεις, από τα χρήματα, από τις σχέσεις με τους άλλους κι από την ίδια τη νοημοσύνη.

Πριν από μερικά χρόνια άρχισα να συλλέγω διανοητικά εργαλεία για την καλή ζωή. Ήθελα να αποκτήσω πρόσβαση στην πληθώρα των μισοξεχασμένων μοντέλων σκέψης της κλασικής αρχαιότητας καθώς και στις πρόσφατες ιδέες που έχουν προκύψει από την ψυχολογική έρευνα. Αν θέλουμε, μπορούμε να περιγράψουμε αυτό το βιβλίο ως «κλασική φιλοσοφία ζωής για τον 21ο αιώνα».

Χρησιμοποιώ λοιπόν αυτά τα εργαλεία καθημερινά για να ξεπεράσω τις μικρές και μεγάλες προκλήσεις της ζωής μου. Και δεδομένου ότι η ζωή μου έχει βελτιωθεί σχεδόν

από κάθε άποψη (έχω λιγότερα μαλλιά σήμερα και περισσότερες ρυτίδες στο πρόσωπο, αλλά δεν με έχουν επηρεάσει αρνητικά), σας τα συνιστώ με καθαρή συνείδηση: 52 εργαλεία σκέψης που δεν μπορούν να σας εγγυηθούν την καλή ζωή, μπορούν όμως να αυξήσουν τις πιθανότητες να τη ζήσετε.

1

Η ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

Πώς να μετατρέπετε τη ζημιά σε κέρδος

Ήταν λάθος μου κι έπρεπε να το προλάβω. Λίγο πριν από την έξοδο του αυτοκινητόδρομου στη Βέρνη υπάρχει ένα γκριζό κουτί ραντάρ. Βρίσκεται εκεί επί χρόνια. Δεν ξέρω πού είχα το μυαλό μου. Το φλας με έβγαλε από τις σκέψεις μου και μια ματιά στο ταχύμετρο επιβεβαίωσε τους φόβους μου: είχα ξεπεράσει το όριο ταχύτητας κατά τουλάχιστον 20 χλμ/ώρα και δεν υπήρχαν άλλα αυτοκίνητα για να μπορέσω να αποδώσω την υπέρβαση του ορίου σε άλλον οδηγό.

Την επόμενη μέρα, στη Ζυρίχη, είδα από μακριά έναν αστυνομικό να βάζει μια κλήση στον υαλοκαθαριστήρα του αυτοκινήτου μου. Μάλιστα, είχα παρκάρει παράνομα. Επειδή το πάρκινγκ ήταν γεμάτο και βιαζόμουν· εξάλλου, στο κέντρο της Ζυρίχης οι νόμιμες θέσεις στάθμευσης είναι τόσο σπάνιες όσο οι ξαπλώστρες της πλαζ στην Ανταρκτική. Για μια στιγμή σκέφτηκα να τρέξω, να σταματήσω τον αστυνομικό λαχανιασμένος και αναμαλλιασμένος, και να του εξηγήσω το δίλημμά μου. Αλλά μετάνιωσα αμέσως: με

τα χρόνια έχω μάθει ότι κάτι τέτοια μας κάνουν να φαινόμεστε ηλίθιοι. Κι έπειτα μετανιώνουμε για τη μικρότητά μας.

Στο παρελθόν οι κλήσεις της τροχαίας με έκαναν έξαλλο. Σήμερα τις πληρώνω με χαμόγελο. Απλώς αφαιρώ το ποσό από τον λογαριασμό που έχω για δωρεές. Σε αυτόν διαθέτω ένα συγκεκριμένο ποσό για καλούς σκοπούς, συμπεριλαμβανομένων των προστίμων. Αυτό το τέχνασμα ονομάζεται διανοητική λογιστική: το έχω δανειστεί από τον Ρίτσαρντ Θέιλερ, έναν από τους ιδρυτές της συμπεριφορικής οικονομικής επιστήμης. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για κλασική λογική πλάνη: οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν το χρήμα ανάλογα με την πηγή από την οποία προέρχεται. Για παράδειγμα, αν βρείτε εκατό ευρώ στον δρόμο θα τα διαχειριστείτε χαλαρά, θα τα ξοδέψετε πιο γρήγορα και πιο εύκολα από τα χρήματα που έχετε κερδίσει με τη δουλειά σας. Το παράδειγμα της κλήσης δείχνει πώς να αξιοποιήσετε υπέρ σας μια τέτοια πλάνη ξεγελώντας τον εαυτό σας για χάρη της ψυχικής σας γαλήνης.

Φανταστείτε ότι ενώ ταξιδεύετε σε μια φτωχή χώρα χάνετε το πορτοφόλι σας. Λίγο αργότερα το βρίσκετε, αλλά χωρίς τα μετρητά. Αντιμετωπίζετε αυτό το περιστατικό ως ληστεία ή ως δωρεά σε ανθρώπους που πιθανώς έχουν μεγαλύτερη ανάγκη από σας; Το γεγονός ότι σας έκλεψαν δεν αλλάζει με σκέψεις: το νόημα όμως του συμβάντος, η ερμηνεία του, μπορεί να αλλάξει.

Η καλή ζωή εξαρτάται από την εποικοδομητική ερμηνεία των γεγονότων. Για παράδειγμα, υπολογίζω τις τιμές στα καταστήματα ή τα εστιατόρια αυξάνοντάς τες κατά 50%: έτσι διαμορφώνεται το ποσό που μου κοστίζει ένα ζευγάρι παπούτσια ή ένα γεύμα με ψάρι à la meunière πριν από την αφαίρεση του φόρου εισοδήματός μου. Αν υποθέσουμε ότι ένα ποτήρι κρασί κοστίζει 10 ευρώ, πρέπει να κερδίσω 15 ευρώ για να το καταναλώσω. Αυτό με βοηθάει να ελέγχω τα έξοδά μου.

Προτιμώ να πληρώνω για τα ξενοδοχεία εκ των προτέρων. Έτσι δεν χρειάζεται να χαλάω ένα ρομαντικό Σαββατοκύριακο στο Παρίσι πληρώνοντας στο τέλος τη λυπητερή. Ο νομπελίστας Ντάνιελ Κάνεμαν ονομάζει αυτό το φαινόμενο κανόνα αποκορυφώματος και τέλους (peak-end): θυμόμαστε τις καλύτερες και τις χειρότερες στιγμές των διακοπών μας· τις υπόλοιπες τις ξεχνάμε. Θα το εξετάσουμε πιο προσεκτικά στο Κεφάλαιο 20. Έτσι, όταν το τέλος ενός ταξιδιού σημαδεύεται από έναν υπέρογκο λογαριασμό με ανεξήγητες προσauξήσεις, τον οποίο μάλιστα κραδαίνει ένας ξιπασμένος Γάλλος ρεσεψιονίστ σαν τιμωρία για τα άσχημα γαλλικά μας, η ανάμνηση του ρομαντικού Σαββατοκύριακου χαλάει. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι ψυχολόγοι συνιστούν να πληρώνουμε πρώτα και να καταναλώνουμε μετά. Είναι μια μορφή διανοητικής λογιστικής που καθιστά λιγότερο λυπητερή τη λυπητερή.

Πληρώνω φόρους με την ίδια αμεριμνησία. Δεν μπορώ

βεβαίως να ανατρέψω το φορολογικό σύστημα μοναχός μου. Γι' αυτό συγκρίνω όσα προσφέρει η όμορφη πόλη μου η Βέρνη και οφείλονται στους φόρους με αυτά άλλων πόλεων όπως το Κουβέιτ, το Ριάντ, το υπερσυννωστισμένο Μονακό ή την επιφάνεια της Σελήνης – μέρη όπου δεν υπάρχει φόρος εισοδήματος. Το αποτέλεσμα: χαίρομαι που μένω στη Βέρνη. Οι άνθρωποι που μετακομίζουν σε άσχημα μέρη για φορολογικούς λόγους μού φαίνονται στενόμυαλοι – μια ιδιότητα που δεν προάγει την καλή ζωή. Έχει ενδιαφέρον ότι μέχρι στιγμής δεν είχα ποτέ καλές συναλλαγές με τέτοιους ανθρώπους.

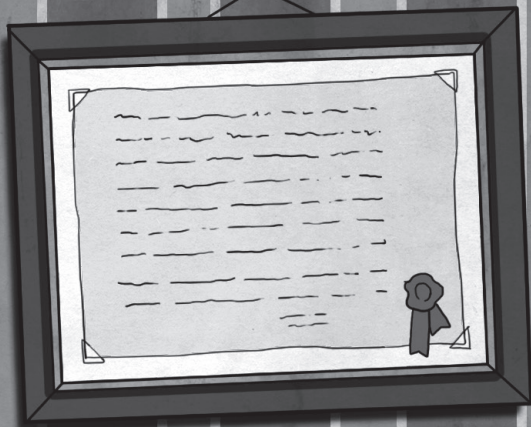
Το ότι το χρήμα δεν μας κάνει ευτυχισμένους είναι ένα κλισέ, αλλά σας συμβουλεύω να μη βασανίζεστε για λίγα ευρώ. Αν μια μπίρα είναι δύο ευρώ ακριβότερη ή δύο ευρώ φτηνότερη από ό,τι συνήθως, με αφήνει πια αδιάφορο. Αντί για χρήματα εξοικονομώ ηρεμία: εξάλλου, κάθε λεπτό οι διακυμάνσεις της αξίας των μετοχών μου είναι πολύ μεγαλύτερες από δύο ευρώ. Κι αν ο δείκτης Dow Jones πέσει κατά ένα χιλιοστό, δεν ταραζομαι. Κάντε το ίδιο: ορίστε ένα νούμερο, ένα χαμηλό ποσό που σας είναι εντελώς αδιάφορο· χρήμα που δεν το θεωρείτε χρήμα, αλλά κάτι σαν μικρό περίσσειμα. Δεν χάνετε τίποτα υιοθετώντας αυτή τη στάση· σίγουρα δεν χάνετε την εσωτερική σας ισορροπία.

Κάποτε, όταν ήμουν γύρω στα σαράντα, μετά από μακρά περίοδο αθεϊσμού, έψαχνα –για μία τελευταία φορά ακό-

μα- επιμόνως τον Θεό. Για αρκετές εβδομάδες με φιλοξενούσαν οι αγαπητοί Βενεδικτινοί μοναχοί της μονής Αϊνζίλντεν. Μ' αρέσει να θυμάμαι εκείνο τον καιρό όπου βρισκόμουν μακριά από τα εγκόσμια – χωρίς τηλεόραση, χωρίς ίντερνετ, σχεδόν καθόλου σήμα κινητού τηλεφώνου να διαπερνά τα τείχη της μονής. Προπάντων, απολάμβανα τη σιωπή κατά τη διάρκεια των γευμάτων· οι ομιλίες απαγορεύονταν. Λοιπόν, τον Θεό δεν τον βρήκα· βρήκα όμως ένα διανοητικό λογιστικό κόλπο – αυτήν τη φορά όχι σχετικό με το χρήμα, αλλά σχετικό με τον χρόνο. Στο πρεσβυτέριο όπου τρώγαμε τα μαχαιροπίρουνα τοποθετούνταν σε ένα μικροσκοπικό μαύρο «φέρετρο» μήκους περίπου 20 εκατοστών. Στην αρχή του γεύματος ανοίγαμε το καπάκι του φέρετρου και παίρναμε ένα πιρούνι, ένα κουτάλι κι ένα μαχαίρι που ήταν δεμένα μαζί. Το μήνυμα: είστε ήδη νεκροί κι όλα όσα σας δίνονται είναι δώρο. Διανοητική λογιστική στα καλύτερά της. Έτσι έμαθα να εκτιμώ τον χρόνο μου – όχι να τον σπαταλάω σε νεύρα.

Σας δυσαρεστεί η ουρά στο ταμείο, η αναμονή στον οδοντίατρο, η κυκλοφοριακή συμφόρηση στην εθνική οδό; Η αρτηριακή σας πίεση φτάνει 18 και το στρες χτυπάει κόκκινο. Αντί να αναστατώνεστε, σκεφτείτε τα εξής: χωρίς την περιττή ταραχή που σας κατατρώνει, ίσως κερδίσετε έναν ολόκληρο χρόνο ζωής. Σε αυτό το ημερολογιακό έτος υπάρχει χρόνος όχι μόνο για τις αναμονές της ζωής σας αλλά και για πολλά άλλα πράγματα.

Συμπέρασμα: Δεν μπορείτε να ακυρώσετε την απώλεια χρόνου και χρημάτων, αλλά μπορείτε να την ερμηνεύσετε διαφορετικά. Ανοίξτε το κουτί με τα διανοητικά λογιστικά κόλπα και θα διαπιστώσετε ότι όσο πιο εξασκημένος είστε στην αποφυγή μιας διανοητικής πλάνης, τόσο πιο διασκεδαστικό είναι να τη χρησιμοποιείτε κάπου κάπου προς όφελός σας.

2

Η ΥΨΗΛΗ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ

Γιατί η τέλεια ρύθμιση δεν υπάρχει

Βρίσκεστε στο αεροπλάνο και πετάτε από Φρανκφούρτη για Νέα Υόρκη. Σε τι ποσοστό πιστεύετε ότι βρίσκεται το σκάφος στην προκαθορισμένη του πορεία; 90% του χρόνου; 80% του χρόνου; 70% του χρόνου; Σωστή απάντηση: ποτέ. Αν κάθεστε δίπλα στο παράθυρο και το βλέμμα σας περιπλανηθεί πάνω από την άκρη του φτερού, θα παρατηρήσετε την κίνηση των πτερυγίων που υπάρχουν για να διορθώνουν την πορεία. Χιλιάδες φορές το δευτερόλεπτο ο αυτόματος πιλότος υπολογίζει την απόκλιση από την επιθυμητή κατάσταση και στέλνει τις εντολές διόρθωσης.

Έχω την τύχη να οδηγώ κάπου κάπου μικρά αεροσκάφη χωρίς αυτόματο πιλότο και να πρέπει να κάνω ο ίδιος αυτές τις μικρές διορθώσεις. Αν αφήσω το χειριστήριο και για ένα δευτερόλεπτο, παρεκκλίνω της πορείας μου. Το ξέρετε από την οδήγηση: ακόμα και σε ευθεία διαδρομή, δεν μπορείτε να βγάλετε τα χέρια από το τιμόνι χωρίς να παρεκκλίνει το αυτοκίνητο από την πορεία του και να διακινδυνεύσετε ένα ατύχημα. Η ζωή μας λειτουργεί σαν αερο-

πλάνο ή αυτοκίνητο παρόλο που θα προτιμούσαμε να ήταν διαφορετική· προβλέψιμη, σταθερή και ασφαλής. Στην περίπτωση αυτή το μόνο που θα κάναμε θα ήταν η αρχική ρύθμιση, η βέλτιστη αρχική κατάσταση. Φροντίζοντας ώστε τα πάντα να αρχίσουν τέλεια –η εκπαίδευσή μας, η καριέρα μας, η ερωτική και οικογενειακή μας ζωή–, θα φτάναμε στον προορισμό μας όπως είχαμε σχεδιάσει. Αλλά δεν λειτουργούν έτσι τα πράγματα. Στη ζωή μας περνάμε από τη μια ταραχή στην άλλη, αγωνιζόμαστε με κάθε είδους πλευρικούς ανέμους και απρόβλεπτες καιρικές συνθήκες. Παρ’ όλα αυτά, ενεργούμε σαν πιλότοι του γλυκού νερού: υπερεκτιμάμε τον ρόλο της αφετηρίας μας και υποτιμάμε συστηματικά τον ρόλο της διόρθωσης στην πορεία.

Ως ερασιτέχνης πιλότος, έμαθα ότι δεν είναι τόσο η αρχή που μετράει, αλλά η τέχνη της διόρθωσης μετά την απογείωση. Η φύση το ξέρει εδώ και δισεκατομμύρια χρόνια. Καθώς τα κύτταρα διαιρούνται, συμβαίνουν ξανά και ξανά λάθη στην αντιγραφή του γενετικού υλικού. Αλλά σε όλα τα κύτταρα υπάρχουν μόρια που αργότερα διορθώνουν τα σφάλματα της αντιγραφής. Χωρίς αυτή την επονομαζόμενη επισκευή του DNA, θα πεθαίναμε από καρκίνο λίγες ώρες μετά τη σύλληψή μας. Την ίδια αρχή ακολουθεί το ανοσοποιητικό μας σύστημα. Δεν υπάρχει γενικό σχέδιο: οι απειλές είναι απρόβλεπτες. Οι κακοί ιοί και τα βακτηρίδια μεταλλάσσονται αδιάκοπα: η άμυνα του οργανισμού μας λειτουργεί μόνο μέσω αδιάκοπης διόρθωσης.

Έτσι, την επόμενη φορά που θα ακούσετε ότι διαλύθηκε ένας φαινομενικά τέλειος γάμος δύο τέλεια ταιριαστών συζύγων δεν πρέπει να εκπλαγείτε. Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση υπερεκτίμησης της αρχικής ρύθμισης. Στην πραγματικότητα, όλοι όσοι βρέθηκαν σε σχέση για περισσότερο από πέντε λεπτά το ξέρουν: καμιά σχέση δεν είναι δυνατή χωρίς να απαιτείται διαρκώς ρύθμιση και διορθώσεις. Κάθε μέρος που συμμετέχει σ' αυτήν πρέπει να τη φροντίζει. Η πιο συνηθισμένη παρεξήγηση που αντιμετωπίζω είναι ότι η καλή ζωή αποτελεί μια δεδομένη κατάσταση. Λάθος. Η καλή ζωή επιτυγχάνεται μόνο με συνεχείς αναπροσαρμογές.

Γιατί είμαστε τόσο απρόθυμοι να διορθώνουμε και να αναθεωρούμε; Επειδή ερμηνεύουμε κάθε μικρή επισκευή ως λάθος προγραμματισμού. Προφανώς, λέμε, το σχέδιό μας δεν ήταν σωστό. Νιώθουμε αμηχανία και το εκλαμβάνουμε σαν αποτυχία. Η αλήθεια είναι πως ένα σχέδιο δεν είναι σχεδόν ποτέ πλήρως ανεπτυγμένο μέχρι τελευταίας λεπτομέρειας· τις σπάνιες φορές που εκτυλίσσεται χωρίς προβλήματα είναι από τύχη. Ο στρατηγός και αργότερα πρόεδρος των ΗΠΑ Ντουάιτ Αϊζενχάουερ έλεγε: «Τα σχέδια δεν είναι τίποτα. Ο σχεδιασμός είναι το παν». Το θέμα δεν είναι να έχουμε ένα σταθερό σχέδιο, αλλά έναν διαρκή επανασχεδιασμό – μια διαδικασία που συνεχίζεται. Η πείρα δίδαξε τον Αϊζενχάουερ πως, τη στιγμή που τα στρατεύματα συναντούν τον εχθρό, κάθε σχέδιο είναι παρωχημένο.

Τα συντάγματα των χωρών είναι οι θεμελιώδεις νόμοι βάσει των οποίων διαμορφώνονται όλοι οι άλλοι νόμοι. Θεωρητικά, τα συντάγματα είναι διαχρονικά. Αλλά ακόμη κι αυτά αναθεωρούνται. Το σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών του 1787 έχει αναθεωρηθεί 27 φορές. Το ομοσπονδιακό σύνταγμα της Ελβετικής Συνομοσπονδίας αναθεωρήθηκε από το 1848 δύο φορές ολοκληρωτικά και δεκάδες φορές εν μέρει. Το γερμανικό σύνταγμα του 1949 έχει προσαρμοστεί 60 φορές μέχρι σήμερα. Δεν είναι ντροπή, είναι λογική. Στην πραγματικότητα, η ικανότητα να διορθώνεται είναι το θεμέλιο κάθε ευνομούμενης δημοκρατίας. Δεν είναι θέμα επιλογής του σωστού άνδρα ή της σωστής γυναίκας (δηλαδή «σωστής ρύθμισης»), αλλά μάλλον της αντικατάστασης του ακατάλληλου ανθρώπου χωρίς αιματοχυσία. Η δημοκρατία είναι το μοναδικό πολίτευμα που έχει ενσωματώσει διορθωτικό μηχανισμό.

Δυστυχώς, σε άλλους τομείς είμαστε λιγότερο πρόθυμοι να λάβουμε διορθωτικά μέτρα. Το σχολικό μας σύστημα στηρίζεται στην αρχική ρύθμιση: στην έμφαση στις εγκύκλιες γνώσεις και στα πιστοποιητικά σπουδών που προβάλλουν την ιδέα ότι με καλούς βαθμούς αποκτάμε το καλύτερο δυνατό ξεκίνημα και επιτυγχάνουμε επαγγελματικά. Αλλά η σχέση μεταξύ των καλών βαθμών και της επαγγελματικής επιτυχίας γίνεται όλο και πιο αμφίβολη. Ταυτοχρόνως, η δυνατότητα επανόρθωσης γίνεται όλο και πιο σημαντική – πλην όμως, σπάνια διδάσκεται στο σχολείο.

Το ίδιο παρατηρούμε στην ανάπτυξη της προσωπικότητας. Σίγουρα γνωρίζετε τουλάχιστον ένα άτομο που θα χαρακτηρίζατε ώριμη και σοφή προσωπικότητα. Τι πιστεύετε, ήταν η ρύθμιση –τα τέλεια γονίδια, η ιδεώδης ανατροφή, η εκπαίδευση υψηλής ποιότητας– που έκανε αυτόν τον άνθρωπο τόσο σοφό; Ή ήταν η διαδικασία διόρθωσης, η παρέμβαση στις δυσκολίες και στις ελλείψεις του, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του;

Συμπέρασμα: Πρέπει να παραμερίσουμε το στίγμα που σχετίζεται με τη διόρθωση. Όποιος διορθώνει νωρίς έχει πλεονέκτημα έναντι εκείνων που εργάζονται για την τέλεια ρύθμιση και που μάταια ελπίζουν ότι θα λειτουργήσει προς όφελός τους στο διηνεκές. Δεν υπάρχει ιδανική εκπαίδευση. Δεν υπάρχει ένας και μοναδικός στόχος ζωής. Δεν υπάρχει ούτε τέλεια εταιρική στρατηγική ούτε βέλτιστο χαρτοφυλάκιο μετοχών ούτε τέλεια δουλειά. Όλα αυτά είναι μύθοι. Το σωστό είναι: αρχίζουμε από κάπου και στη συνέχεια ρυθμίζουμε και ξαναρυθμίζουμε. Όσο πιο περίπλοκος είναι ο κόσμος, τόσο λιγότερο σημαντική είναι η αφετηρία σας. Επομένως, μην επενδύετε στην τέλεια αρχική κατάσταση, ούτε στη δουλειά ούτε στο σπίτι. Αντ' αυτού, μάθετε την τέχνη της διόρθωσης, της συνεχούς αναθεώρησης που πρέπει να γίνεται γρήγορα και χωρίς τύψεις. Δεν είναι τυχαίο ότι γράφω αυτές τις γραμμές στην έκδοση 14.7.1 του Word. Η έκδοση 1.0 δεν είναι διαθέσιμη χρόνια τώρα.